

**Psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant psichoaktyvias medžiagas, atvejų
tarp vaikų psichikos sveikatos priežiūros įstaigose apžvalga**

2013–2014 m.

Parengė:
Valstybinio psichikos sveikatos centro
Priklausomybės ligų skyrius

Valstybinis psichikos sveikatos centras, 2015

Mūsų šalyje atliekamų tarptautinių tyrimų duomenimis psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas tarp vaikų, ypač paauglystėje, yra paplitęs. 2011 m. Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo Europos mokyklose tyrimo (angl. *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*, ESPAD) duomenimis alkoholį bent 1-2 kartus per gyvenimą išbandė 95 proc. apklaustųjų šalies 15-16 m. amžiaus paauglių. Penktadalis iš jų bent kartą per paskutinį mėnesį iki apklausos buvo girti, net 63 proc. buvo girti bent kartą per gyvenimą. Šio tyrimo duomenimis bent 1-2 kartus gyvenime vartojusių koki nors nelegalų narkotiką paauglių buvo šiek tiek daugiau negu vidutiniškai Europos šalyse – 21 proc. Labiausiai paplitusi nelegali narkotinė medžiaga buvo marihuana/hašišas (kanapės), kurią vartojo 20 proc. (ESPAD vidurkis 17 proc.). 2012 m. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento vykdyto psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo Lietuvoje tyrimo duomenimis, paauglių rūkymas, alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimas mažėjo, tačiau padaugėjo 15-17 m. berniukų, per pastarąsias 30 dienų vartojusių kanapes ir jie lyderiavo visose amžiaus grupėse. 2015 m. Eurobarometro tyrimo duomenimis mūsų šalyje pusė apklaustųjų rūkalių ir buvusių rūkalių reguliariai, mažiausiai kartą per savaitę, pradėjo vartoti tabaką būdami 15-18 m. amžiaus.

Paauglystei būdingas intensyvus fizinis, lytinis brendimas, dideli nervų sistemos pokyčiai. Dėl organizmo vystymosi fizinių ir psichologinių ypatumų, paaugliams būdingo polinkio rizikuoti, neįvertinti neigiamų rizikingo elgesio pasekmių, rizika tapti priklausomu nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paauglystėje itin didelė.

Valstybinis psichikos sveikatos centras pagal kompetenciją vykdo psichikos ir elgesio sutrikimų, kylančių dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, stebėseną. Šioje apžvalgoje analizuojami psichikos sveikatos priežiūros įstaigų pateikti statistiniai duomenys (Statistinės apskaitos formos Nr. 14 - „Sveikata metinė“) apie psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant psichiką veikiančias medžiagas, atvejus tarp vaikų 2013–2014 m.

2014 m. šalies ambulatorinėse psichikos sveikatos priežiūros įstaigose priežiūros ir profilaktiniam stebėjimui tarp vaikų užregistruoti 4 **naujai diagnozuoti psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant psichoaktyvias medžiagas**, atvejai (toliau tekste – **nauji atvejai**). Tai dvigubai mažiau nei 2013 m. Per pastaruosius trejus metus psichikos sveikatos priežiūros įstaigose registruojamų naujų atvejų mažėjo: 2012 m. - 14, 2013 m. - 8, 2014 m. – 4 (žr.1 lentelę).

Psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant psichoaktyvias medžiagas, **bendras atvejų skaičius 2014 metų pabaigoje** (absoliučiais skaičiais), lyginant su 2013 m., nežymiai padidėjo, tačiau buvo didžiausias per pastaruosius trejus metus: 2014 m. -32, 2013 m. -30, 2012 m. -29 (žr.1 lentelę).

1 lentelė. 2012–2014 m. psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant psichoaktyvias medžiagas, atvejų skaičius tarp vaikų ambulatorinėse psichikos sveikatos priežiūros įstaigose (absoliučiais skaičiais).

Metai	Naujai diagnozuotų atvejų skaičius (abs. sk.)	Bendras atvejų skaičius metų pabaigoje (abs. sk.)
2014	4	32
2013	8	30
2012	14	29

2013 m. 5 iš 8 **naujų** psichikos ir elgesio sutrikimų atvejų registruoti dėl **alkoholio** vartojimo (62,5 proc), 2 atvejai užregistruoti dėl **narkotinių medžiagų** vartojimo ir tik 1 dėl **tabako** vartojimo. **2014 m.** visi 4 **nauji** psichikos ir elgesio sutrikimų atvejai registruoti dėl narkotinių medžiagų vartojimo (žr. 2 lentelę).

2013 metų pabaigoje iš 30 psichikos ir elgesio sutrikimų atvejų, vartojant psichoaktyvias medžiagas, po 14 atvejų sudarė psichikos ir elgesio sutrikimai, vartojant alkoholį, ar narkotines medžiagas bei 2 atvejai dėl tabako vartojimo. **2014 metų pabaigoje** pusė iš 32 psichikos ir elgesio sutrikimų atvejų sudarė psichikos ir elgesio sutrikimai dėl narkotinių

medžiagų vartojimo - 16 atvejų, 2 atvejais mažiau dėl alkoholio vartojimo (14 atvejų), tik 2 atvejai dėl tabako vartojimo (žr.2 lentelę).

2 lentelė. 2013-2014 m. psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant alkoholį, narkotines medžiagas bei tabaką atvejų skaičius (absoliučiais skaičiais).

Metai	Alkoholis (F10)		Narkotinės medžiagos (F11-19)		Tabakas (F17)	
	NA*	BA**	NA	BA	NA	BA
2013	5	14	2	14	1	2
2014	-	14	4	16	-	2

NA* - naujų atvejų skaičius

BA** - bendras atvejų skaičius metų pabaigoje

Analizuojant psichikos ir elgesio sutrikimus, pagal **narkotinę ir (ar) psichotropinę medžiagą 2013 m.** iš 2 užregistruotų **naujų atvejų** 1 registruotas dėl opioidų ir 1 dėl kanabinoidų vartojimo. **2014 m.** iš 4 **naujų** atvejų 2 registruoti dėl kelių narkotinių ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo bei 1 atvejis dėl kanabinoidų ir 1 dėl stimuliatorių vartojimo. 2014 m. naujų psichikos ir elgesio sutrikimų atvejų, vartojant alkoholį, neužregistruota (žr. 3 lentelę).

2013 metų pabaigoje iš visų 14 psichikos ir elgesio sutrikimų atvejų, vartojant narkotines medžiagas, 9 atvejai dėl opioidų vartojimo (64,3 proc. visų atvejų), 2 - dėl kanabinoidų vartojimo, 2 - dėl kelių narkotinių ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, 1 atvejis dėl lakiųjų medžiagų vartojimo. **2014 metų pabaigoje** iš 16 atvejų 9 atvejai - dėl opioidų vartojimo (56,25 proc. iš visų atvejų), 3 atvejai dėl kelių narkotinių ir kt. psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, 2 atvejai dėl kanabinoidų vartojimo ir po 1 atvejį dėl stimuliatorių bei lakiųjų medžiagų vartojimo (žr. 3 lentelę).

2013-2014 m. psichikos ir elgesio sutrikimų atvejų, vartojant raminamuosius ir migdomuosius, ar kokainą, ar haliucinogenus tarp vaikų psichikos sveikatos priežiūros įstaigose neužregistruota.

3 lentelė. 2013-2014 m. psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant narkotines medžiagas, atvejų skaičius (absoliučiais skaičiais)

Metai	Opioidai (F11)		Kanabinoidai (F12)		Stimuliatoriai ir kofeinas (F15)		Lakiosios medžiagos (F18)		Kelios narkotinės ir kt. psichoaktyviosios medžiagos (F19)	
	NA	BA	NA	BA	NA	BA	NA	BA	NA	BA
2013	1	9	1	2	-	-	-	1	-	2
2014	-	9	1	2	1	1	-	1	2	3

NA* - naujai diagnozuotų atvejų skaičius

BA** - bendras atvejų skaičius metų pabaigoje

Analizuojant psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant psichoaktyviasias medžiagas, atvejus pagal **lytį** 2013 m. 75 proc. visų užregistruotų **naujų** psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant psichoaktyviasias medžiagas, atvejų sudarė berniukai (6 atvejai iš 8), 25 proc. mergaitės (2 atvejai iš 8). 2014 m. užregistruotas toks pat **naujų** atvejų skaičius tiek tarp berniukų, tiek tarp mergaičių, po 2 atvejus (žr. 4 lentelę).

2013 metų pabaigoje 63 proc. visų psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant psichoaktyviasias medžiagas, atvejų sudarė berniukai (19 atvejų iš 30), 37 proc. mergaitės (11 atvejų iš 30), o **2014 m. pabaigoje** atotrūkis tarp berniukų ir mergaičių šiek tiek sumažėjo: 56 proc. visų atvejų sudarė berniukai ir 44 proc. mergaitės. Lyginant su 2013 m. berniukų 1 atvejų sumažėjo, tačiau mergaičių 3 atvejais padidėjo. (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. 2013–2014 m. psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant psichoaktyvias medžiagas, atvejų skaičius (absoliučiais skaičiais ir procentais) pagal lytį

Metai	Naujai diagnozuotų atvejų skaičius (abs. sk. ir procentais)			Bendras atvejų skaičius (abs.sk. ir procentais)		
	Berniukai	Mergaitės	Iš viso	Berniukai	Mergaitės	Iš viso
2013	6 (75%)	2 (25%)	8	19 (63%)	11 (37%)	30
2014	2 (50%)	2 (50%)	4	18 (56%)	14 (44%)	32

2013 m. iš visų užregistruotų **naujų** psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant **alkoholį**, atvejų 60 proc. sudarė berniukai, 40 proc. mergaitės (žr. 5 lentelę). 2014 m. naujų psichikos ir elgesio sutrikimų atvejų dėl alkoholio vartojimo neužregistruota.

2013 metų pabaigoje didesnę dalį, 57 proc., visų psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant alkoholį, atvejų sudarė berniukai ir 43 proc. mergaitės. 2014 m. bendras psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant alkoholį, atvejų skaičius tarp abiejų lyčių susilygino ir sudarė po 7 atvejus tarp berniukų ir tarp mergaičių (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. 2013-2014 m. psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant alkoholį, atvejų skaičius (absoliučiais skaičiais ir procentais) pagal lytį

Metai	Naujai diagnozuotų atvejų skaičius (abs. sk. ir procentais)		Bendras atvejų skaičius (abs.sk. ir procentais)	
	Berniukai	Mergaitės	Berniukai	Mergaitės
2013	3 (60%)	2 (40%)	8 (57%)	6 (43%)
2014	-	-	7 (50%)	7 (50%)

Analizuojant psichikos ir elgesio sutrikimų atvejus pagal **narkotinę** medžiagą 2013 m. visus **naujai** užregistruotus psichikos ir elgesio sutrikimų atvejus sudarė berniukai, o 2014 m. iš 4 naujų atvejų abi lytys sudarė po 2 (žr. 6 lentelę).

2013 m. 64 proc iš visų atvejų **metų pabaigoje** sudarė berniukai (9 atvejai iš 14), 36 proc. mergaitės (5 atvejai iš 14). 2014 m. lyginant su 2013 m. atvejų skaičius tarp berniukų išliko toks pat, 9 atvejai, tačiau 2 atvejais padaugėjo tarp mergaičių bei šiek tiek sumažėjo atotrūkis tarp lyčių: 56 proc. visų atvejų sudarė berniukai, o 44 proc. – mergaitės (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. 2013-2014 m. psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant narkotines medžiagas, atvejų skaičius (absoliučiais skaičiais ir procentais) pagal lytį

Metai	Naujai diagnozuotų atvejų skaičius (abs. sk. ir procentais)		Atvejų skaičius metų pabaigoje (abs.sk. ir procentais)	
	Vyr.	Mot.	Vyr.	Mot.
2013	2 (100%)	-	9 (64%)	5 (36%)
2014	2 (50%)	2 (50%)	9 (56%)	7 (44%)

Analizuojant psichiatrijos ligoninių ir priklausomybės ligų centrų stacionaruose gydytus vaikus dėl psichikos ir elgesio sutrikimų vartojant psichoaktyvias medžiagas 2014 m. 15 vaikų gydėsi daugiau nei 2013 m. Atitinkamai 2013 m. 61 ligonis vaikas, o 2014 m. – 76 (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. 2013-2014 m. psichiatrijos ligoninių ir priklausomybės ligų centrų stacionaruose besigydyusiųjų vaikų ligonių skaičius

Metai	Ligoninių skaičius*
2013	61
2014	76

* - išvykusių iš stacionarų ligonių skaičius

Analizuojant psichiatrijos ligoninių ir priklausomybės ligų centrų stacionaruose besigydžiusių vaikų ligonių skaičių pagal **psichoaktyviąją medžiagą** matyti, kad 2013 m. daugiausia vaikų (61 proc. nuo visų besigydžiusių, iš viso 37 vaikai) gydėsi dėl psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant alkoholį. 13 vaikų gydėsi dėl psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant kelis narkotikus ir kitas psichoaktyvias medžiagas, 7 vaikai dėl psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant tabaką bei po 1 vaiką dėl psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant opioidus, kanabinoidus, stimulatorius ir kofeiną bei lakiąsias medžiagas.

2014 m. lyginant su 2013 m. išaugo besigydžiusių dėl narkotinių ir (ar) psichotropinių medžiagų skaičius (61 proc. nuo visų besigydžiusių, iš viso 46 vaikai) ir **ypač dėl kanabinoidų**: 2014 m. iš viso gydėsi 18 vaikų, net 17 vaikų daugiau nei 2013 m. Vaikai dėl psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant haliucinogenus, raminamuosius ir migdomuosius, kokainą gydymo nesikreipė (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. 2013-2014 m. psichiatrijos ligoninių ir priklausomybės ligų centrų stacionaruose besigydžiusių vaikų ligonių skaičius pagal psichoaktyviąją medžiagą

Psichikos ir elgesio sutrikimai pagal psichoaktyviąją medžiagą	2014 m. ligonių skaičius	2013 m. ligonių skaičius
alkoholis	29	37
opiodai	6	1
kanabinoidai	18	1
stimulatoriai ir kofeinas	4	1
tabakas	1	7
lakisios medžiagos	4	1
keli narkotikai ir kitos psichoaktyviosios medžiagos	14	13
Iš viso	76	61